

POSTANOWIENIE

Dnia 12 kwietnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)
SSN Maria Szulc
SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

I. w sprawie z wniosku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W.

Oddział w Ł.

przy uczestnictwie Ł. M.

o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu na okres dziesięciu lat,

II. w sprawie z wniosku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W.

Oddział w Ł.

przy uczestnictwie B. B.

o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu na okres dziesięciu lat,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 12 kwietnia 2012 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania Ł. M.

oraz skargi kasacyjnej uczestnika postępowania B. B.

od postanowienia Sądu Okręgowego
z dnia 4 lutego 2011 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie i zmienia postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 30 września 2010 r. w ten sposób, że oddala obydwie wnioski i nie obciąża wnioskodawcy obowiązkiem zwrotu uczestnikom kosztów postępowania w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji, drugiej instancji oraz w postępowaniu kasacyjnym.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 30 września 2010 r., wydanym w połączonych do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawach z wniosków Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W. Oddział w Ł., Sąd Rejonowy pozbawił uczestników postępowania Ł. M. i B. B. na okres 6 lat prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz prawa pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce prawa handlowego, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu. Apelacje uczestników od tego orzeczenia Sąd Okręgowy oddalił postanowieniem z dnia 4 lutego 2011 r.

Podstawę faktyczną rozstrzygnięcia obydwu Sądów stanowiły następujące ustalenia:

Uczestnicy tworzyli dwuosobowy zarząd Spółki z o.o. P. w Ł., zarejestrowanej 12 marca 2004 r. W dniu 29 grudnia 2009 r. spółka złożyła wniosek o ogłoszenie upadłości obejmującej likwidację jej majątku. W chwili składania wniosku nie miała jednak żadnego majątku rzeczowego, przysługiwały jej jedynie wierzytelności w kwocie 46.515,43 zł. Była zadłużona wobec 70 wierzycieli na łączną kwotę 2.259.628,43 zł. Najstarsze zobowiązania były wymagalne od maja 2006 r. Spółka nie płaciła składek na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (wnioskodawcy) od 15 listopada 2007 r., składek PFRON od 20 grudnia 2007 r., podatku dochodowego od 20 czerwca 2008 r., a od 10 grudnia 2008 r. nie wypłacała wynagrodzeń pracownikom.

Wniosek o ogłoszenie upadłości został oddalony postanowieniem z dnia 11 stycznia 2010 r. na podstawie art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm., dalej powoływanej jako „p.u.n.”). Sąd I instancji ocenił, że spółka powinna była wystąpić z wnioskiem o ogłoszenie swojej upadłości najpóźniej w dniu 30 listopada 2007 r., co oznacza, iż stanowiące przedmiot niniejszej sprawy żądanie orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej przez uczestników podlega rozpoznaniu w oparciu o przepisy prawa upadłościowego i naprawczego w brzmieniu sprzed nowelizacji

dokonanej ustawą z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 53, poz. 434, dalej powoływana jako „ustawa nowelizująca”). Sąd Rejonowy przyjął, że przewidziany w art. 377 p.u.n. zawity roczny termin do wystąpienia o orzeczenie zakazu, o którym mowa w art. 373 p.u.n. tylko wtedy biegnie od dnia, w którym dłużnik był zobowiązany złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości, kiedy takiego wniosku nie złożono. Jeżeli jednak wniosek został złożony, choćby po upływie terminu z art. 373 p.u.n., termin roczny liczy się od umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku na podstawie art. 13 p.u.n. Termin ten otwiera się na nowo również w przypadku oddalenia na podstawie art. 13 p.u.n. kolejnego wniosku o ogłoszenie upadłości. Sąd Rejonowy dokonał wykładni przepisów przejściowych zawartych w art. 6 ustawy nowelizującej i przyjął, że art. 6 ust. 3 tej ustawy, zgodnie z którym zakazu nie orzeka się, jeżeli przed dniem wejścia w życie ustawy zmieniającej ustała możliwość jego orzeczenie z powodu upływu rocznego terminu do wszczęcia postępowania, nie wyłącza możliwości ustanowienia tego zakazu w odniesieniu do uczestników, ponieważ roczny termin do zgłoszenia żądania otworzył się wnioskodawcy (wierzycielowi) na nowo 11 stycznia 2010 r. – w dniu oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółki. Inna wykładnia art. 6 ust. 3 ustawy nowelizującej prowadziłaby, zdaniem Sądu, do wyników sprzecznych z celami ustawy nowelizującej, która wydłużyła z roku do lat trzech termin prekluzyjny do żądania orzeczenia zakazu. Sąd ocenił, że postępowanie uczestników uzasadniało zastosowanie wobec nich sankcji przewidzianej w art. 373 p.u.n. na okres 6 lat, ponieważ dopuścili się oni niedbalstwa nie zgłaszając we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości.

Sąd II instancji podzielił stanowisko Sądu Rejonowego. Nie przychylił się do wykładni art. 6 ust. 3 ustawy nowelizującej przedstawionej przez uczestników postępowania, zgodnie którą zakazu przewidzianego w art. 373 p.u.n. nie orzeka się jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy nowelizującej upłynął termin zawity do wszczęcia postępowania o orzeczenie zakazu, liczony od dnia, w którym dłużnik był obowiązany zgłosić wniosek o ogłoszenie upadłości i postępowanie upadłościowe nie zostało do tej chwili wszczęte ani przez dłużnika ani przez wierzyciela. Sąd

odwoławczy zgodził się z Sądem Rejonowym, że proponowana przez skarżących interpretacja pozostaje w sprzeczności z celami ustawy nowelizującej, która wydłużyła termin do wystąpienia o orzeczenie zakazu w sytuacji, kiedy wniosek o ogłoszenie upadłości w ogóle nie został złożony. Jego zdaniem art. 6 ust. 3 ustawy nowelizującej, odczytywany w powiązaniu z ustępami 1 i 2 tego przepisu ma na celu tylko sprecyzowanie, iż w przypadku, kiedy nie został w ogóle złożony wniosek o ogłoszenie upadłości i przed wejściem w życie ustawy z dnia 6 marca 2009 r. upłynął roczny termin do zgłoszenia takiego wniosku, to zakazu z art. 373 p.u.n. nie można już orzec, pomimo wydłużenia w drodze nowelizacji terminu do złożenia wniosku w takich przypadkach do 3 lat. Przepis ten nie usuwa, zdaniem Sądu, zasady rozpoczęcia na nowo biegu terminu do złożenia wniosku o orzeczenie zakazu, jeżeli później wszczęte zostało postępowanie o ogłoszenie upadłości, ponieważ – zgodnie z art. 6 ust. 2 ustawy nowelizującej – stosuje się wtedy przepisy dotychczasowe.

Sąd odwoławczy nie stwierdził też zarzucanych w apelacji uchybień procesowych.

Postanowienie Sądu drugiej instancji uczestnicy zaskarżyli w całości skargami kasacyjnymi, opartymi na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i art. 376 ust. 1 p.u.n.) przez błędna wykładnię art. 377 p.u.n. w zw. z art. 6 ust. 2 i 3 ustawy nowelizującej, spowodowaną niewłaściwym zastosowaniem wykładni celowościowej zamiast mającej pierwszeństwo wykładni językowej.

We wnioskach skarżący domagali się uchylenia w całości zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie tego postanowienia i orzeczenia co do istoty sprawy poprzez oddalenie wniosku w całości. Wnieśli także o zasądzenie od wnioskodawcy na ich rzecz kosztów postępowania przed Sądami obu instancji oraz przed Sądem Najwyższym, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Instytucja pozbawienia prawa prowadzenia działalności gospodarczej stanowi środek dyscyplinujący o charakterze sankcyjnym, którego zadaniem głównym jest eliminowanie z obrotu gospodarczego podmiotów, nierzetelnie, z naruszeniem zasad uczciwości funkcjonujących w stosunkach gospodarczych, a jednocześnie mobilizowanie osób występujących w obrocie do należytego wypełniania obowiązków. Środek ten wprowadzony został do prawa upadłościowego z 1934 r. wyniku nowelizacji, w dniu 3 stycznia 1998 r. (art. 17² prawa upadłościowego) i był z urzędu orzekany w wypadku niewywiązania się z obowiązku zgłoszenia wniosku o wszczęcie postępowania układowego lub upadłościowego. Zastosowane rozwiązanie zostało przejęte w prawie upadłościowym i naprawczym, jednak z istotnymi zmianami. Orzekanie o zakazie prowadzenia działalności gospodarczej od tej pory następowało na wniosek, swoboda złożenia którego została ograniczona terminem. Termin określał art. 377 p.u.n. Zawarte w nim postanowienie, zgodnie z którym zakazu nie orzeka się, jeżeli postępowanie nie zostało wszczęte w terminie roku od umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 p.u.n., a gdy nie złożono wniosku o ogłoszenie upadłości, od dnia, w którym dłużnik obowiązany był taki wniosek - było w orzecznictwie różnie interpretowane. Różnice dotyczyły zagadnienia, czy wniosek zgłoszony z zachowaniem terminu liczonego od wskazanych w ustawie zdarzeń dotyczących postępowania upadłościowego może odwoływać się do okoliczności, które uległyby już sprekludowaniu przy uwzględnieniu terminu liczonego od dnia, w którym dłużnik obowiązany był złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości. Zapatrywanie, które podzieliły Sądy obu instancji, przyjmowało, że roczny termin do wystąpienia z żądaniem orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej biegnie od dnia, w którym dłużnik był obowiązany złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości tylko wtedy, gdy wniosek o ogłoszenie upadłości nie został wniesiony. Jeśli natomiast wniosek został w jakimkolwiek czasie złożony - termin liczyć należy od dnia umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia tego wniosku na podstawie art. 13 p.u.n. Ziszczenie się przesłanek liczenia terminu w ten ostatni sposób nie pozbawia wierzyciela (ani innych uprawnionych) możliwości powołania się na zaniedbanie złożenia przez dłużnika wniosku we

właściwym czasie, jako podstawę żądania orzeczenia zakazu z art. 373 p.u.n., także wtedy, kiedy wniosek o ogłoszenie upadłości został zgłoszony po upływie roku od powstania sytuacji uzasadniającej jego złożenie przez dłużnika. Takie stanowisko Sąd Najwyższy prezentował w uchwałach z dnia 22 marca 2006 r. (III CZP 13/06, OSNC 2007/1/8) i z dnia 9 kwietnia 2010 r. (III CZP 14/10, OSNC 2010/10/133); w postanowieniach z dnia 12 maja 2006 r. (V CSK 54/06, nie publ.), z dnia 10 listopada 2006 r. (I CSK 218/06, nie publ.), z dnia 12 grudnia 2007 r. (V CSK 321/07, nie publ.), z dnia 4 marca 2009 r. (IV CSK 423/08, nie publ.), z dnia 13 stycznia 2010 r., II CSK 364/09, nie publ.). Pogląd ten uznać można za dominujący, niemniej w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowany był także inny kierunek interpretacji art. 377 p.u.n. (w postanowieniu z dnia 7 lutego 2008 r., V CSK 424/07, nie publ.; następnie w postanowieniu z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 239/08, nie publ.), a ostatnio w postanowieniu z dnia 13 kwietnia 2011 r. (V CSK 320/10, nie publ.), zgodnie z którym, jeżeli nie wszczęto postępowania o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej w terminie roku od dnia, w którym dłużnik obowiązany był złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości, to niemożliwe jest powołanie się w przyszłości na okoliczności określone w art. 373 p.u.n., zaistniałe w tym okresie. Złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości powoduje wprowadzenie przesunięcia terminu prekluzyjnego, ale nie powoduje jego przywrócenia, ani przedłużenia w odniesieniu do zdarzeń zaszłych przed tym terminem.

Przytoczenie powyższych rozbieżnych interpretacji unaocznia, że pogląd, który zaakceptował Sąd Okręgowy nie jest jedyny. Omówienie to było konieczne w celu nakreślenia stanu prawnego, który obowiązywał przed wejściem w życie ustawy nowelizującej. Celem nowelizacji dokonanej w zakresie przepisów wyznaczających przesłanki i tryb postępowania o pozbawienie prawa prowadzenia działalności gospodarczej było z jednej strony uelastycznienie tego instrumentu, tak aby zachęcał do wszczynania postępowań naprawczych (takie założenie legło u podstaw nowelizacji art. 373 ust. 2 p.u.n. – vide uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej, druk nr 654 Sejmu VI kadencji), ale również aby zwiększał skuteczność systemu eliminacji nierzetelnych uczestników obrotu gospodarczego. Ten drugi cel realizowało poszerzenie kręgu podmiotów uprawnionych do

wszczynania postępowania o orzeczenie zakazu przewidzianego w art. 373 ust. 1 p.u.n. i przedłużenie terminu prekluzyjnego liczonego od dnia, kiedy dłużnik powinien był złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości.

Nie może budzić wątpliwości, że przepisy określające zasady orzekania o sankcji stanowiącej czasowe ograniczenie konstytucyjnie gwarantowanej swobody prowadzenia działalności gospodarczej (art. 22 Konstytucji) muszą być wykładane w sposób ścisły.

Przepisy przejściowe określające sposób włączenia w bieg życia gospodarczego zmienionych przepisów dotyczących orzekania o zakazie prowadzenia działalności gospodarczej ujęte zostały w art. 6 ustawy nowelizującej. Ustęp pierwszy odnosi się do spraw już wszczętych, niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy i wprowadza w pełnym zakresie regułę stosowania prawa dotychczasowego. Ustęp drugi obejmuje swoją regulacją przypadki, w których podstawy do ogłoszenia upadłości zaistniały przed wejściem w życie ustawy, natomiast postępowanie o pozbawienie prawa prowadzenia działalności gospodarczej wszczęte zostało po jej wejściu w życie i także w tym wypadku nakazuje stosować przepisy dotychczasowe. Jak więc wynika z zestawienia ustępów 1 i 2, ustawodawca uznał, że ze względu na ścisłe powiązanie przesłanek orzeczenia zakazu przewidzianego w art. 373 p.u.n. z powstaniem stanu uzasadniającego wniosek o ogłoszenie upadłości, terminowym złożeniem tego wniosku i zachowaniem się w toku postępowania upadłościowego, zarówno do już wszczętych postępowań o orzeczenie zakazu, jak i do tych, które zostaną dopiero wszczęte, ale które wiążą się z popadnięciem dłużnika w stan wymagający wystąpienia o uruchomienie postępowania upadłościowego, powinny być stosowane dotychczas obowiązujące w tej materii przepisy. W zakresie terminów prekluzyjnych zastosowanie znajdowałyby więc terminy roczne, przewidziane w art. 377 p.u.n. w dotychczasowym brzmieniu, obarczonym różnym pojmowaniem ich wzajemnego stosunku. Mimo, że takie ukształtowanie przepisów przejściowych z punktu widzenia ich konstrukcji byłoby kompletne, art. 6 ustawy nowelizującej zawiera jeszcze ustęp trzeci, regulujący skutki ustania przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej możliwości orzeczenia zakazu z powodu upływu rocznego terminu do wszczęcia postępowania. Precyzuje, że w takim wypadku zakazu nie

orzeka się. Ponieważ także przepisy do których art. 6 odsyła w ustępach 1 i 2 stanowią, że po upływie rocznego terminu od wskazanych w nich zdarzeń (umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13, a gdy wniosek o ogłoszenie upadłości nie był złożony – od dnia, w którym dłużnik obowiązany był taki wniosek złożyć) zakazu nie orzeka się, postanowienie pozornie zdaje się powtarzać treść przepisów, do których odsyłają wcześniejsze jednostki redakcyjne tego samego artykułu. Różnica tkwi jednak we wskazaniu momentu, stan istniejący w którym jest decydujący przy ocenie czy bezpowrotnie upłynął prekluzyjny termin, w którym można skutecznie domagać się orzeczenia zakazu. Chwilą decydującą dla ustalenia, czy możliwe jest jeszcze skuteczne wystąpienie o pozbawienie prawa prowadzenia działalności gospodarczej jest stan istniejący przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej – a więc bezpośrednio poprzedzający ten dzień. Ustawodawca utrwalił ten stan stwierdzając, że niemożność orzeczenia zakazu w owym czasie decyduje, że nie może być on już orzeczony. Postanowienie tej treści odczytać należy jako legalny odpowiednik przyjmowanego w praktyce poglądu wyrażonego w sprawach V CSK 424/07, IV CSK 239/08 i V CSK 320/10, uwzględnia konieczność oględnego ingerowania w prawa i wolności obywatelskie, a w konsekwencji nie może być uznane za sprzeczne z celem ustawy nowelizującej. Przeciwnie, nawiązuje do powoływanej w uzasadnieniu projektu tej ustawy myśli o zachęceniu dłużników do występowania o ogłoszenie upadłości, jeśli zachodzą po temu przesłanki poprzez wyznaczenie cezury, po której przyczyny przeszłe, których podmioty uprawnione nie wykorzystały we właściwym terminie do żądania usunięcia nierzetelnych uczestników z obrotu gospodarczego, objęte są swego rodzaju abolicją i nie mogą już posłużyć jako podstawa skutecznego wniosku o orzeczenie zakazu, nawet jeśli w późniejszym czasie zostanie złożony wniosek o ogłoszenie upadłości i termin ponownie się otworzy. Wnioskowanie Sądów obydwu instancji oparte na przekonaniu, że takie rozumienie przepisu, zgodne z jego wykładnią językową, sprzeczne jest z celem, do jakiego ma doprowadzić nowelizacja, ponieważ spowoduje nieuzasadnione wyłączenie możliwości stosowania zakazu wobec osób, które podlegałyby tej sankcji zarówno pod rządem przepisów obowiązujących przed nowelizacją jak i po niej, można by

skutecznie odnieść jedynie do prób wykładania powyższego przepisu w sposób usuwający możliwość orzekania o pozbawieniu prawa prowadzenia działalności gospodarczej w wypadku, kiedy już po wejściu w życie znowelizowanych przepisów wszczęte zostanie postępowanie upadłościowe w sprawie, w której stan uzasadniający złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości wystąpił przed jej wejściem w życie, lecz przyczyną orzeczenia zakazu są zdarzenia, przewidziane w art. 373 ust. 1 pkt 2-4 p.u.n. Taki stan rzeczy jednak nie zachodzi w rozpatrywanej sprawie.

W konsekwencji zarzut naruszenia prawa materialnego okazał się uzasadniony, wobec czego zachodziły przewidziane w art. 398¹⁶ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. podstawy do uchylenia zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego i zmiany postanowienia Sądu Rejonowego poprzez oddalenie obydwu wniosków. Sąd Najwyższy nie obciążył jednocześnie wnioskodawcy obowiązkiem zwrotu uczestnikom poniesionych w niniejszej sprawie kosztów postępowania uznając, że zastosowanie winna znaleźć reguła przewidziana w art. 520 § 1 k.p.c. w zw. z art. 376 ust. 1 p.u.n.